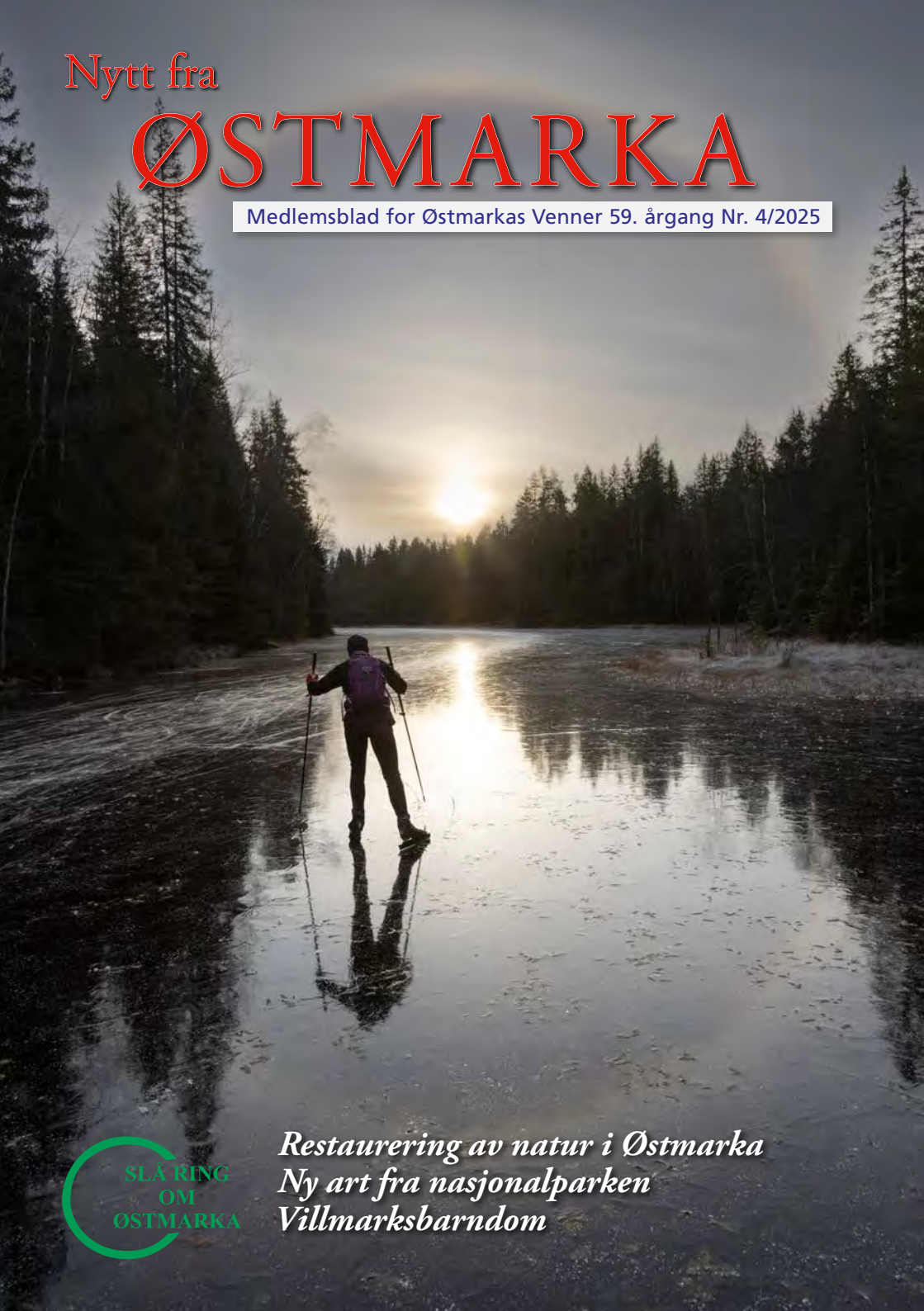

Nytt fra

ØSTMARKA

Medlemsblad for Østmarkas Venner 59. årgang Nr. 4/2025

*Restaurering av natur i Østmarka
Ny art fra nasjonalparken
Villmarksbarndom*

Paradokser i politikken

Av Helga Gunnarsdóttir

Vi er i adventtida, ute henger skodda nedover Østmarkas grønne åser, og meteorologen spår en grønn jul. Og ikke bare det – meteorologen spår også at forventet frostnetter fram mot det nye året kun blir fem. Dermed blir det ikke en gang barfrost, og vi går en usikker is i møte på vannene våre i Østmarka! Vi må nok dessverre bare belage oss på at dette blir den nye normalen når kloden har lagt bak seg enda et år med varmerekor, tørke og flomkatastrofer.

Tidlig i desember ble et nytt statsbudsjett for landet vedtatt i Stortinget. Med tanke på at Norge skal ta sin skjerv av de helt nødvendige kuttene i klimagassutslipp, er budsjettet tragisk lesning. Men for naturen inneholder det endelige budsjettet mange gladyheter. Den mest gledelige av dem alle er skogvernloftet på 1000 millioner utover de 357 millionene som lå inne i det opprinnelige budsjettet fra Arbeiderpartiet. Sammen med resten av miljøbevegelsen må også vi rette en meget stor takk til MDG, SV og Rødt for gjennombruddet!

Nå blir det penger nok til å utbetale erstatning til Østmarka-vernet raskere, men enda mer gledelig er det at den ekstra milliarden gjør det mulig å etablere mange små og store skogsreservater rundt omkring i hele landet. Anslagsvis 600 nye områder står nemlig i kø

for å bli vernet, takket være at rundt 2000 skogeiere har meldt inn områder til frivillig vern. Basert på at erstatning for skog de siste årene kan vi anslå at den nye milliarden vil dekke erstatning for vern av om lag 100 kvadratkilometer med skog.

Budsjettet inneholder også gledelig nok økte midler til restaurering av både vassdrag, myrer og annen natur som er ødelagt av ulike inngrep. Og det er nettopp naturrestaurering i Østmarka som er hovedtema i årets siste medlemsblad, og på vårt første arrangement i februar 2026. Regjeringens mål i Stortingsmeldingen som - kalles Norsk handlingsplan for naturmangfold er som følger: «Innen 2030 er omfanget av forringede og ødelagte arealer i Norge klargjort, innsatsen på naturrestaurering økt og gjennomføres der man oppnår størst nytte for samfunnet». Restaureringen i Østmarka er et lite bidrag til det.

Dessverre er det også to store paradokser i både økte midler til skogvern og til restaurering av natur:

Samtidig som mer skog kan vernes, hogges mye verdifull gammelskog og naturskog ned for fote. I Østmarka strømmer det inn med søknader om flatehogst av naturskog i Lørenskog og Rælingen. Det er så utrolig kortsik-

Nytt fra Østmarka – Medlemsblad for Østmarkas Venner

Utgiver: Østmarkas Venner,
Postboks 85 Nordstrand, 1112 Oslo
Ansvarlig redaktør: Helga Gunnarsdóttir
e-post: helga@styrevov.no

Forsidebilde: *Førjuls skøytetur på Svartoren.*
Foto: Gunnar Kagge
Grafisk produksjon: Aksell AS – aksell.no
Opplag: 4 800
Frist for stoff til neste nr. er 15. februar 2025
Utgis med støtte fra kommunene Oslo og Rælingen

tig og til å gråte over, og vi klager på vedtakene til ingen nytte!

Stortinget setter også av midler til å reparere ødelagt natur, samtidig som norsk natur bygges ned i et tempo vi knapt har sett maken til. NRKs serie *Norge i rødt, hvitt og grått* dokumenterte at Norge er en versting i europeisk sammenheng. Hvis vi tar med matjord i regnestykket, bygger faktisk «miljølandet» Norge ned mest per person, med over 6 kvadratmeter hver i året. Det tilsvarer at hver av oss går ut i skogen og asfalterer et område stort nok til å parkere en liten bil, én gang i året.

Den viktigste driveren for arealbruk i europeiske land er faktisk ikke befolkningsvekst. Det er velstand, sa den belgiske professoren Peter Lacoere til NRK. – Har man penger, har man råd til å bygge ting som ikke er essensielle, påpekte professoren. Enten det er lukkede golfklubber i Portugal, franske badeland ... eller norske hyttebyer i fjellheimen, nær alpinbakke og med innlagt strøm.

I Østmarka har årets store nedbyggingsparadoks vært at Statsforvalteren opphevet kommunestyrets avslag på bygging av Dammyrveien. Det skjedde kort tid etter NRKs avsløringer og vi kan med rette spørre oss:

Skal kommunene bare få lov å bestemme over arealene sine når de vil ødelegge naturen?

Vi er utrolig stolte over at et stort og tverrpolitisk flertall i Lørenskog kommunestyre bokstavelig talt går den motsatte veien. De vil ikke bygge ned dette verdifulle og intakte skogsområdet som leverer natur- og friluftslivsopplevelser til dagens og ikke minst kommende generasjoner.

Mot slutten av januar i 2026 kommer Sivilombudets svar på vår klage på Statsforvalterens vedtak. Jeg håper så inderlig at Østmarkas Venner får en gledelig 60-års gave når Sivilombudet kommer med sin uttalelse.

Med dette bakteppet, ser jeg fram til et spennende jubileumsår i 2026 og ønsker alle våre lesere en god og fredfull jul.

Styret i Østmarkas Venner 2025–2026

Leder: Helga Gunnarsdóttir 959 92 349
Signe Nyhuus 976 24 869
Bente Lise Dagenborg 419 22 941
Lars Rogstad 450 04 970
Marianne Siegel 486 05 772

Nestleder: Øyvind Pettersen 454 57 346
Kristin Lund 957 09 166
Varamedlemmer:
Sigmund Hågvar 917 14 510
Johan G. Ellingsen 909 21 568

Administrativ leder: Ingunn Lian Nylund 949 82 006, medlem@ostmarkasvenner.no
E-post til styret og ansatte: fornavn@ostmarkasvenner.no

I denne vakre villmarka øst for Elvåga vil Losby Bruk AS bygge en skogsbilvei for opptil 24 meter lange og 60 tonn tunge tømmertrailere. Foto: Bjarne Røsjø.

Sivilombudets konklusjon kommer på nyåret

Tekst: Bjarne Røsjø

– Vi synes det er oppsiktsvekkende at Statsforvalteren nærmest mekanisk synes å gjenta Losby Bruks beskrivelser, skriver Østmarkas Venner i et brev til Sivilombudet. Brevet er et av de siste leddene i en formell brevveksling som startet etter at ØV klagde til Sivilombudet, i et forsøk på å stanse den omstridte Dammyrveien i Østmarka.

Østmarkas Venner (ØV) klagde i mars 2025 til Sivilombudet på at Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus (SF) hadde godkjent Losby Bruks søknad om å få bygge en svær skogsbilvei øst for Elvåga. Det utløste en komplisert saksbehandling som nærmer seg en konklusjon – kanskje allerede før jul.

I juli bestemte Sivilombudet seg for å ta saken til behandling og ba to departementer om svar på noen «overordnede rettslige spørsmål». Etter at departementene svarte i september, skrev Sivilombudet et dyptborende brev til SF – som svarte i slutten av oktober og begrunnet hvorfor myndigheten hadde godkjent den omstridte veien i Østmarka.

En skogsbilvei med påfølgende hogst øst for Elvåga kan ødelegge en av de største fugleleikene i Østmarka, hvor dette bildet er tatt. Foto: Lars Lindland.

Tidlig i november kommenterte ØV Statsforvalterens «selvforsvar» med å sende et tilsvaret til Sivilombudet. Brevet inneholder velbegrunnet kritikk: Organisasjonen påpeker blant annet at Statsforvalteren ser helt bort fra veldokumenterte opplysninger fra en rekke høringsinstanser om inngrepets betydning for landskap, natur og friluftsliv. ØV kritiserer også at SF viser en dårlig juridisk forståelse av at kommunestyret i Lørenskog – som har sagt «nei» til Dammyrveien i to omganger – har anledning til å utvise et skjønns i denne saken.

Statsforvalterens argumenter

Statsforvalterens hovedargumenter i brevet til Sivilombudet er som følger:

- «Kommunen skal foreta en konkret helhetlig avveining av hensynene for og imot

veibyggingen, og kan avslå søknaden dersom det er saklig grunnlag for det. Vurderingen må ta utgangspunkt i det næringsmessige behovet for veien, sett opp mot de miljøverdiene som gjør seg gjeldende i saken».

- SF mener at «miljøverdiene er godt utredet», men at disse (naturmangfold, kulturminner, landskap, friluftsliv og naturopplevelse vår merknad) «ikke har tyngde som kan begrunne avslag».
- Derfor mener SF at Lørenskog kommune *ikke* hadde saklig grunnlag for å avvise Losby Bruks søknad. Statsforvalteren opprettholder sitt syn om at kommunestyret i denne saken har åpnet opp for et lokalpolitisk handlingsrom (skjønns) som går utover lovens rammer.
- SF mener derfor at kommunestyrets avslag var ugyldig og måtte oppheves.

ØV argumenterer grundig mot dette i sitt nye brev til Sivilombudet og påpeker at SF ser helt bort fra at et tverrpolitisk flertall i kommunestyret har lagt til grunn at inngrepet vil ha stor negativ verdi for disse miljøverdiene i området.

ØV forsvarer kommunestyrets «nei»

ØV påpeker videre at inngrepets betydning for natur- og friluftslivsverdier er et hensyn som skal vektlegges når vedtak fattes etter landbruksveiforskriften. Organisasjonen påpeker at Østmarka er utvilsomt Norges aller viktigste friluftslivsområde, som gir grunnlag for natur- og friluftslivsopplevelser i et område med svært stor befolkningskonsentrasjon og hvor folk i tillegg bor både høyt og tett.

ØV gir deretter et krystallklart forsvar for kommunestyrets avslag til veisøknaden.

– Det er ikke oppsiktsvekkende at Lørenskogs kommunestyre har lagt til grunn at markaloven understøtter hensynet til befolkningens behov for natur- og friluftslivsopplevelser i et slikt område, mener ØV.

– Tvert imot vil det være oppsiktsvekkende om hensynet til natur- og friluftslivsopplevelser i et skogsområde som betjener hundretusenvis av mennesker, ikke kunne nå

Fakta om Dammyrveien

Skogsbilveien skal bygges for å kjøre ut tømmer fra ca. 4300 dekar skog.

Losby Bruk AS eies av 10 privatpersoner. De fleste bor på vestkanten i Oslo og har arvet skogseiendommen etter godseier-ekteparet Lorentz Meyer Boeck (1866–1936) og hustruen Kathrine (1869–1958).

opp i en vurdering etter landbruksveiforskriften. En slik konklusjon ville innebære at hensynet til natur- og friluftslivsopplevelser aldri ville kunne tillegges avgjørende vekt etter landbruksveiforskriften, heter det i brevet til Sivilombudet.

– Statsforvalteren misforstår juridiske skillelinjer

ØV skriver også i brevet til Sivilombudet at Landbruksavdelingen hos SF «ikke klarer å redegjøre for skillet mellom forvaltnings-skjønn og rettsanvendelse, og langt mindre forklare miljøhensyns plass i saker som behandles etter landbruksveiforskriften».

I Landbruksveiforskriftens paragraf 3-2 første ledd er det slått fast at saker som behandles etter forskriften skal «undergis landbruksfaglige og miljøfaglige vurderinger».

Landbruksveiforskriftens paragraf 3-2 andre ledd, som denne saken i all hovedsak dreier seg om, er forbilledlig klar når det kommer til forvaltningens handlingsrom, mener ØV. Paragrafen slår fast at kommunen enten kan gi tillatelse som omsøkt, oppstille vilkår for en tillatelse, eller «nekte hele eller deler av veianlegget bygget eller ombygget».

ØV er derfor kritisk til blant annet følgende setning i Statsforvalterens brev til Sivilombudet: «Når hensynet til miljøverdiene ikke kan begrunne et avslag, og det næringsmessige behovet for veien er stort, så skal søknaden slik landbruksveiforskriften hittil har vært praktisert, innvilges».

– Hva slags rettslig tilnærming til sakens kjerne er dette? Dersom vektingen av miljøhensyn er et relevant hensyn etter forskriften,

Et stort flertall i Lørenskogs kommunestyre har sagt nei til Dammyrveien, etter grundige vurderinger. Bildet er fra et debattmøte om saken 24. april 2024. I panelet fra venstre: Kathrine Østbye (SP), Kanwal Suleman (Sentrum), Cato Ruud (FrP), Per Ivar Løkken (Rødt), Lisa Kara Frøyland (MDG), Nancy Gogstad (SV), Knut Berg (H), Anita Patel (Ap), Dan Levi Hykkerud (KrF) og Bjørn Gran (V). Foto: Bjarne Røsjø.

kan det vel neppe være slik at forvaltnings-skjønnet skal være bundet av skogeiers registrering av miljøverdier? spør ØV.

- Kommunestyret i Lørenskog kommune har lagt stor vekt på tiltakets virkninger på landskapet, altså landskaphensyn. Dette er åpenbart et miljøhensyn, og er også løftet frem i både formålsbestemmelsen til skogbrukslova og formålsbestemmelsen til landbruksveiforskriften, påpeker ØV.

Til alt overmål synes Statsforvalteren å argumentere med at praktiseringen av bestemmelsen må tilsi at søknaden må innvilges. Mener statsforvalter med dette at det siste av forskriftens tre alternativer, altså å nekte tillatelse ikke lenger er et alternativ fordi forskriften har vært praktisert slik at det alltid gis tillatelse? spør ØV.

Håpet stiger

- Vi har nå fått signaler om at Sivilombudet vil komme med sin uttalelse ganske tidlig på nyåret. Det er ikke lett å spå hvordan Ombudets konklusjon blir, men håpet om at Dammyrveien kan bli stanset stiger for hvert steg i denne prosessen, kommenterer styreleder Helga Gunnarsdóttir i Østmarkas Venner.
- Vi kan håpe på at Ombudet ber Statsforvalteren om å rette feil eller behandle saken på nytt. Sivilombudet kan ikke selv omgjøre avgjørelser eller pålegge forvaltningen å gjøre noe, men som regel retter forvaltningen seg etter Ombudets uttalelser, tilføyer Gunnarsdóttir.

Gravemaskin i arbeid med restaurering på Stupinnmåsan ved Hanåaveien i Østmarka.
Foto: Øystein Kolseth.

Naturrestaurering i Østmarka – viktigere enn du tror!

Av Signe Nyhuus

I dette julenummeret av medlemsbladet vårt finner du tre artikler som beskriver eksempler på naturrestaurering som foregår i Østmarka. Det første eksemplet er fra Rausjøgrenda og beskriver både historikk og hva som må til for å bringe tilbake det gamle kulturlandskapet som er så rikt på arter. Den andre artikkelen belyser et eksempel på restaurering av ensaldret og tett granskog mellom Vangen og Tonevann. Den siste er historien om restaurering av myrene Starrmåsan og Tømmeråsmåsan.

Alle de tre artiklene er skrevet på en levende måte og gir god innsikt i hvorfor forvaltningen og samfunnet ønsker å gjøre dette og hvordan naturrestaurering foregår. De gir dessuten god bakgrunnsinformasjon til seminaret om nettopp naturrestaurering som Østmarkas Venner arrangerer 4. februar 2026. God lesning – og vi håper å se dere på Skullerudstua!

Naturrestaurering er nemlig ikke noe som bare foregår i Østmarka: Dette er et tema som gjelder hele kloden.

Naturens betydning, både som naturressurs og som opplevelsesverdi, kan vel knapt settes nok pris på. Med kraftig befolkningsøkning på jordkloden og en ikke-kunnskapsbasert bruk av naturen står vi plutselig i den situasjonen at vi nå er i ferd med å oppdage både uvetting bruk og altfor hurtig nedbygging av naturen. Verdenssamfunnet bør «ta seg sammen», og det har både FN-systemet, samt nasjonale og lokale myndigheter nå innsett. Mål er formulert, og økonomiske ressurser er avsatt til å snu utviklingen med hurtig forringelse av klodens naturressurser.

FN har derfor satt søkelys på og utpekt årene 2021-2030 til verdens tiår for restaurering av økosystemer. I dette tiåret skal vi gi et løft til arbeidet med å restaurere, altså reparere, forringede og ødelagte økosystemer. Naturrestaurering er tiltak som bidrar til å forbedre eller gjenopprette tilstanden i ulike økosystemer.

Hensikten er intet mindre enn å bekjempe klimakrisen, styrke matsikkerheten, vannforsyningen og biodiversiteten i verden. Ver-

den fikk derfor en ny naturavtale i desember 2022: Kunming-Montreal-rammeverket. Ett mål er satt om å restaurere 30 prosent av forringet eller ødelagt natur, da det ikke lenger holder å verne deler av naturen som er igjen. Det er nedsatt et naturpanel (IPBES), på linje med klimapanelet (ICCP), som skal følge opp utviklingen med rapporteringer og anbefalinger.

Her i Norge har regjeringen satt følgende mål for oppfølging av denne naturavtalen:

«Innen 2030 er omfanget av forringede og ødelagte arealer i Norge klargjort, innsatsen på naturrestaurering økt og gjennomføres der man oppnår størst nytte for samfunnet»

Tiltakene skal bidra til større naturmangfold, bedre vannmiljø, mindre klimagassutslipp, klimatilpasning og økt pollinering, samt friluftsliv og folkehelse. Bekjempelse og fjerning av såkalt fremmede arter er også viktige tiltak. Tiltakene skal være av et omfang som gir varig virkning.

Miljødirektoratet har etablert tilskuddsordninger der kommuner, fylkeskommuner, organisasjoner og privatpersoner kan søke om midler for å gjennomføre naturrestaureringstiltak. Spørsmålet er om det er avsatt nok ressurser til dette, men også om samfunnet vårt forstår alvoret i at naturen forsvinner og forringes i et tempo vi aldri har sett tidligere.

Derfor håper vi på flere prosjekter med naturrestaurering også i Østmarka i årene som kommer, men i mellomtiden kan vi glede oss over det som allerede er gjennomført.

Johan G. Ellingsen med fire av ungdommene som jobbet for Enebakk kommune i Rausjø i sommer. Fra venstre: Gabrielle Stenvik, Ole Gystad, Mikhael Steihaug og Aimée Birch. Foto: Gro Arneberg Thoresen, Enebakk Avis.

Fra kratt til kulturlandskap i Rausjø

Tekst: Bjarne Røsjø

Rausjøgrenda skal utvikles til et kulturhistorisk hjerte i Østmarka nasjonalpark. I år er den gamle og gjengrodde beitemarka rundt Øvresaga blitt ryddet på dugnad, og til neste år fortsetter arbeidet med å løfte fram kulturminner etter en skogbruksvirksomhet med tradisjoner tilbake til ca. 1650.

Rausjøgrenda ligger ned mot Børtervann langs den gamle Plankeveien fra Enebakk til Oslo. Her inne i dypet av Østmarka var det engang et yrende liv med tømmerhoggere, sagbruk, plankekjørere, skole og mange fastboende, samt eget postkontor i en kort periode tidlig på 1900-tallet.

Historiske kilder forteller at det fantes setre i Rausjøskogen allerede før Svartedauden, og at de første sagene i Rausjø var i gang så tidlig som på 1650-tallet. Men for å gjøre en lang historie kort: I løpet av 1950-tallet var området blitt nesten avfolket. I dag er det bare noen få fastboende igjen i Rausjøgren-

Yrende liv i Rausjø: Bildet er tatt på Tangetjern, som er en del av Børtervann, antakelig i 1919. Tømmeret fra hogsten i Rausjøskogen ble dratt ut på isen og senere fløtet til Fredrikstad. Foto: Digitalt Museum / Museene i Akershus.

da, men den nedlagte Rausjø-skolen brukes fortsatt som leirskole og den gamle husmannsplassen Øvresaga er ei populær DNT-hytte.

Ansiktsløftning i Rausjøgrenda

Vedtaket om å opprette Østmarka nasjonalpark i november 2023 har nå ført til at Rausjøgrenda er i ferd med å gjennomgå en ansiktsløftning: Grenda skal bli et kulturhistorisk turmål i nasjonalparken! Både Oslo kommune, Enebakk kommune og Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus drar i samme retning, og mye av det konkrete arbeidet er blitt utført av dugnadsjenger og ungdommer fra Enebakk.

Den gamle beitemarka rundt Øvresaga hadde grodd kraftig igjen etter at ulven kom til Østmarka i 2012, men nå er marka i ferd med å bli ryddet. En dugnadsgjeng fra ENØX med Johan G. Ellingsen fra Østmarkas Venner i spissen fjernet et ca. 700 meter langt sauegjerde rundt beitemarka, i løpet av noen harde arbeidsdager i mai. Et nytt og rovdyr-avvisende gjerde skal settes opp så snart som mulig, og deretter er det klart for å slippe dyr på beite igjen i Rausjøgrenda sommeren 2026.

Imponert over ungdommene

Etter at sauegjerdet var fjernet, ble store mengder busker, kratt og smågran tatt ned

Nasjonalparkforvalteren Dag Evert Borud deltok i dugnaden da busker, kratt og smågran skulle brennes. Foto: Johan G. Ellingsen.

med motorsag av to ansatte fra Bymiljøetaten i Oslo kommune. I månedsskiftet juni/juli fikk Øvresaga igjen nytt besøk – denne gangen av fem ungdommer som hadde fått sommerjobb av Enebakk kommune med å rydde sammen det Bymiljøetaten hadde hogd. Også dette arbeidet ble ledet av Ellingsen.

– Jeg er imponert over innsatsen fra ungdommene som deltok. Vår jobb var å samle de felte trærne og buskene og trekke dem vekk fra områder med potensiale for rikt biologisk mangfold, fordi vi ville unngå at bar-

nålene fra felte trær skulle gjødsle marka og skape en helt annen vegetasjon enn den opprinnelige. Derfor dro vi alt sammen ned i fuktige søkk uten det samme potensialet for sjeldne planter, forteller Ellingsen.

Større trær av osp, bjørk og furu som sto på beitet før smågrana invaderte området, ble satt igjen. Og Øvresaga fikk ekstra ved fra det som var stort nok til å kløyves.

I slutten av september var Ellingsen der igjen, denne gangen som leder for en voksen dugnadsgjeng som skulle brenne opp det ungdommene hadde trukket sammen. Denne dugnaden var organisert av Østmarkas Venner, og dugnadsgjengen fikk hjelp av verneområdeforvalteren Dag Evert Borud og seniorrådgiver Christian Hillmann fra Statsforvalteren. Det var sistnevnte som ledet Statsforvalterens arbeid med verneprosessen som førte fram til etableringen av Østmarka nasjonalpark.

Rausjøgrenda og den gamle skolen blir sentral

Enebakks ordfører Christopher Leiknes er strålende fornøyd med det arbeidet som er blitt utført i Rausjøgrenda. – Det er et spennende prosjekt vi har fått til der inne, ikke minst fordi dette er et samarbeid mellom Statsforvalteren, Enebakk og Oslo. Det er ikke alltid man klarer å stable et slikt samarbeid på beina på så kort tid, forteller Leiknes.

Leiknes takker både Dag Evert Borud som tok initiativet til samarbeidet og alle de som har jobbet i Rausjøgrenda i sommer. – Det blir spennende å besøke Rausjøgrenda neste sommer når beitedyra er på plass på igjen. Jeg tror at Rausjøgrenda og spesielt den

Kartet: Det lysegrønne området øst for Øvresaga er kulturlandskapet som er blitt ryddet i 2025. Nasjonalparkens grense er markert med en grønn strek på begge sider av Rausjøveien. Illustrasjon: Fra Norgeskart.no.

gamle skolen der inne kan bli sentral i det videre arbeidet med forvaltning og besøksstrategi, sier Leiknes.

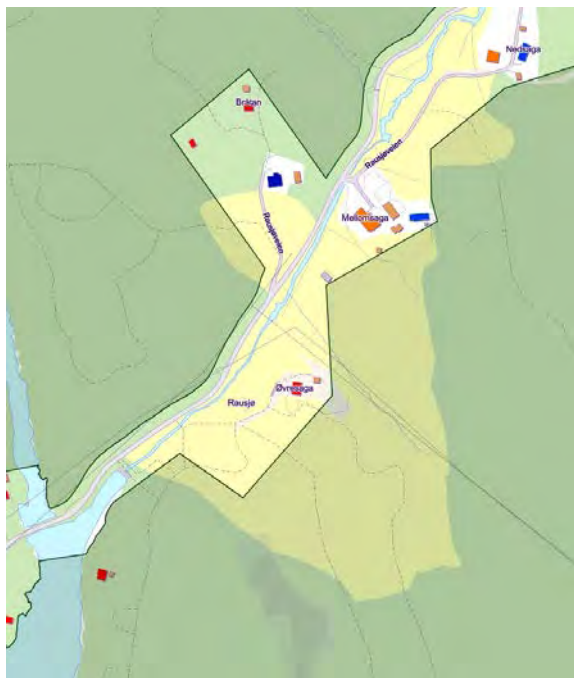
Enebakk-ordføreren er også fornøyd med en nyhet som kom da statsbudsjettet for 2026 ble lagt fram. Klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen tok turen til Enebakk ens ærend for å fortelle at det er satt av penger til å ansette to nasjonalparkforvaltere for Østmarka, og de skal ha arbeidssted i Enebakk.

– Jeg vil at nasjonalparken skal være noe vi er stolte av og løfter oss som lokalsamfunn. At regjeringen mener at Enebakk er det beste arbeidsstedet for forvalterne, er en anerkjennelse av den jobben vi gjør, kommenterte Leiknes.

Flere planer for Rausjøgrenda

Verneområdeforvalteren Dag Evert Borud er enig i at det er gjort et flott arbeid i Rausjøgrenda i sommer. – Dette er blitt gjort på en utrolig kostnadsbesparende måte ved å bruke Johan G. Ellingsens dugnadsgjenger til å gjøre store deler av jobben, forteller han.

Arbeidet med å rydde beitemarka rundt Øvresaga skal fullføres i 2026, og i tillegg foreligger det en del forslag som ikke er konkretisert ennå. I første omgang er det aktuelt å sette opp flere informasjonstavler: Om restaureringen av beitemarka rundt Øvresaga, om sogene i Rausjø, og kanskje også om sko-

Finansiering av tiltakene

Det kommende rovdyr-avvisende gjerdet rundt Øvresaga er finansiert med ca. 700 000 kroner gjennom Enebakk kommune. Pengene kom opprinnelig fra Miljødirektoratets ordning med tilskudd til forebyggende tiltak mot rovviltskader. Bymiljøetaten i Oslo kommune har ansvaret for oppsettingen og har tegnet avtale med en entreprenør

Grensene for Østmarka nasjonalpark ble tegnet slik at det gamle kulturlandskapet øst for Øvresaga ble liggende inne i nasjonalparken. Dermed ble det mulig å søke om statlige midler til rydding av kulturlandskapet, og Miljødirektoratet ga 150 000 kroner til dette arbeidet i 2025.

Å restaurere et kulturlandskap kan være tungt, varmt og krevende, men resultatet blir bra! Foto: Tore Bratlien.

len i Rausjø og samfunnet som oppstod rundt tømmer-ressursene der inne. I tillegg kan både naturmangfoldet i det gamle kulturlandskapet samt Øvresaga fortjene en informasjonstavle.

– Vi har tenkt at slike tavler kan plasseres på forskjellige punkter ved Rausjø, gjerne langs de blåmerkede stiene folk bruker når de går inn til grenda, kommenterer Borud.

Da representanter for Oslo og Enebakk kommune samt Statsforvalteren nylig møttes i Rausjø, diskuterte de også en idé om å se Rausjøgrenda i sammenheng med Bysetra, som er en gammel husmannsplass under Rausjø-bruket. I dag brukes Bysetra av Bøler-speiderne.

– Det er jo et tidligere kulturlandskap også rundt Bysetra. Vi skal neppe åpne mer av

det, men heller se på hvordan det kan utvikles videre. Vi har også lyst til å gjøre noe med den gamle slåttemarka øst for Nedsaga i Rausjø, hvor Statsforvalteren fikk laget en skjøtelsesplan i 2017, forteller Borud.

Slåttemarka ved Nedsaga hadde et svært stort mangfold av fuktighetskrevede planter da den ble kartlagt i 2010, og ved en ny undersøkelse i forbindelse med utarbeidelse av skjøtelsesplan i 2016 ble det påvist enda flere arter. Borud håper at mye av dette mangfoldet kan gjenskapes hvis man går nennsomt fram.

– Men alt dette er foreløpig bare forslag, som delvis avhenger av mulighetene for statlig støtte. Vi skal også se på muligheten for å rydde kulturlandskapet rundt skolen i Rausjø, forteller han.

Seminar om naturrestaurering i Østmarka

Hva: Seminar
Hvor: Skullerudstua
Hvem: Østmarkas Venner med flere
Når: Onsdag 4. februar kl. 18.30-20.30

Østmarkas Venner inviterer til et spennende seminar om naturrestaurering. Seminaret vil belyse hvordan restaurering av ulike naturtyper som myr, skog, kulturlandskap og vassdrag foregår, samt hvilke positive effekter tiltakene har.

Målet er at naturen skal restaureres, altså repareres, etter tidligere inngrep som drenering av sumpskog og myr, og planting av monoton granskog etter flatehogst. Dette ble gjort uten grunnleggende kunnskap om hvilke skadelige effekter inngrepene ville medføre.

Restaurering av natur vil også hjelpe både naturen og samfunnet til å stå bedre rustet mot klimaendringer. Seminaret tar også sikte på å belyse de kortvarige negative effektene som tiltakene kan innebære, men som naturen fort reparerer.

Alle er hjertelig velkomne.

Arrangementet er gratis, og det er ingen påmelding.

Følg med for oppdatert informasjon om foredragsholdere på

www.ostmarkasvenner.no

Ødegårdsmåsan, oktober 2019 etter restaureringen. Vannbassenger har dannet seg mellom «demningene», og vannstanden har økt betraktelig. I disse bassengene ble det lagt kvist fra hogsten, noe som gjør at mosen gror raskere. I dag ser myra enda bedre ut.

Det ser ut som hæverk, men er forskningsbasert og nøye planlagt.

Skaver av bark og hogger trær for å restaurere skogen

Tekst og foto: Gunnar Kagge

Kan man lage «gammelskog» på kort tid? I Østmarka nasjonalpark jobbes det med saken.

Noen hundre meter langs stien mellom Vangen og Tonevann ser det ikke bra ut. Man kan lure på om en kombinasjon av uværet Amy og ungdom med kniv har gått løs på skogen.

På mange av trærne er barken skavet av. Og på bakken ligger granstammer hulter til bulter. Den som går nærmere, ser at skadene er påført trærne med solid redskap.

Dette er slikt man skulle tro at Statsforvalteren, som har ansvar for nasjonalparken, vil slå hardt ned på.

Men akkurat her er det Christian Hillmann og hans kolleger som er ansvarlige for at skogen ser ut som om noen har villet ødelegge den.

Han er seniorrådgiver hos Statsforvalteren. I samarbeid med Bymiljøetaten i Oslo har Statsforvalteren ødelagt disse trærne. Det skjer etter anbefaling fra en fagrapport utarbeidet av Norsk Institutt for Naturforskning (NINA).

I revidert nasjonalbudsjett for 2024 ble det satt av tre millioner kroner til restaurering av naturen i nasjonalparken. En del av pengene går til prosjektet ved Vangen.

Dreper granen

Trærne som er ringbarket står ikke langt fra den blåmerkede stien på vei mot Tonevann. Å skave av barken rundt et grantre er en ganske effektiv måte å drepe det på. Nå venter Hillmann på at trærne skal dø, og han er spent på hva som skjer med skogen etter hvert. Noen av de døde trærne vil bli stående, som tørrgraner. Andre vil falle ned og råtne på bakken. Uansett blir de hjem og næring for nye arter.

Hillmann er opptatt av å presisere at dette er et veldig begrenset forsøk, rundt Pølseberget.

- Det aller, aller meste av Østmarka skal selvsagt stå i fred, beroliger han.
- Vi klarer jo ikke å gjøre en skog gammel, men det vi kan klare er å skape substrater og åpninger som er i naturskogen, raskere enn hvis vi skal vente på at den tette skogen tynner seg selv.

Skogen som skal restaureres bærer preg av at den ble hugget kraftig ned for 40 år siden. Resultatet er en ensaldret, tett og grå gran-skog.

Noen av grantrærne står i det som en gang var myr. I forrige århundre ble mange av myrene i Østmarka drenert og plantet med gran. Motivet var utelukkende økonomisk. Myr har ingen verdi for skogeieren, i motsetning til grantrær.

Restaurering på moten

De siste årene har særlig Oslo kommune begynt å restaurere myrer. Dersom man ikke bare teller penger, men også tenker på naturverdier, blir regnestykket annerledes. Myrer er naturens egen «fangst og lagring» av karbon. De er også et naturlig flomvern. Etter perioder med styrtregn tar myrene opp i seg enorme mengder vann, som så slippes langsomt ned i bekkene.

I nasjonalparken er verdiberegningen annerledes enn i en kommersielt drevet skog. Naturopplevelser og mangfold passer ikke inn i takstmennenes skjemaer, men har verdi for alle andre. Opplevelsen av en naturskog er veldig annerledes enn å gå gjennom en «produksjonsskog».

Dette er fagmessig utført forsøk på å herde furutreet.

Man skal ikke gå langt innover mot Tonevann fra forsøksområdet, før opplevelsen blir en helt annen. Der ligger råtnende stammer på bakken, lyset kommer ned mellom trærne og gir næring til blåbærlyng og andre vekster.

Man kan høre en hakkespett hamre.

– Det er jo slik vi vil oppleve skogen, sier Hillmann.

Vi gikk tur med ham i juni, kort etter ringbarkingen. Han var spent på hvordan trærne ville reagere, men også på hva slags reaksjoner Statsforvalteren ville få fra turfolket. For å dempe det siste, er det hengt opp informasjon rundt restaureringsområdet.

Hillmann viser hvordan et og annet ospetre forsøker å overleve i skyggene fra granen. Når det tynnes ut, får de og andre løvtrær bedre vilkår. Derfor ringbarkes det særlig rundt slike trær. På litt sikt vil for eksempel hakkespetter og insekter få glede av større ospetrær.

Hurtigaldring av furu

Mens noe av målet med restaureringen er å fjerne gran, blir det også skavet bark av noen furuer. Her er det ikke snakk om ringbarking, men sår ovenfra og ned. Også her er det blødende sår.

– Målet er at de skal aldres raskere, forklarer Hillmann.

Han kaller det «veteranisering». Et såret furutree har forsvarsmekanismer. Det dannes tyri som gjør at treet blir hardt og seigt. Hillmann forteller at dette var noe man visste allerede i middelalderen. Stavkirkene ble bygget av slike skadde furutrær, dermed kunne de bli stående i nesten tusen år.

På et nytt besøk i oktober hadde behandlingen begynt å virke. Hvit kvae rant fortsatt ut av sårene på nåletrærne. Det ser ikke pent ut.

Hillmann har tro på prosjektet, men forstår at det kan se dramatisk ut til å begynne med.

Vi turgåere må nok finne oss i at det blir mindre pent en periode, før det forhåpentligvis faller til ro og naturen begynner å helbrede seg selv.

Lang prosess

Prosjektet innenfor Vangen er bare begynnelsen. Målet er å lære av det. Dersom resultatene blir gode, vil liknende tiltak kunne bli iverksatt andre steder i nasjonalparken.

Det vi ser langs stien er uansett bare begynnelsen på noe langsiktig. Dersom naturen

gjør som Statsforvalteren håper, setter den i gang sine egne prosesser. Da vil sakte, men sikkert arter, alt fra moser og insekter til fugler og dyr, få et nytt hjem.

Dersom prosjektet er vellykket, kan det danne skole for rehabilitering av andre skogsområder. Med tanke på et slikt «gjenbruk» av erfaringene følger [Sabima](#) med på utviklingen, i samarbeid med NINA. Målet er å lage en veileder for fremtidige restaureringsprosjekter.

Foreløpig ser det ikke bra ut på Starrmåsan, men vannspeilet har allerede begynt å stige.

Gamle myrer hentes frem igjen

Av Gunnar Kagge

De siste årene har flere gamle myrer i Østmarka blitt gjenopplivet. I 2025 var turen kommet til Starrmåsan og Tømmeråsmåsan i Nordre Follo.

Høsten 2025 fikk Østmarkas Venner flere spørsmål om hva som skjer på Starrmåsan, som ligger langs løypa fra Sandbakken mot Skjelbreia og Krokhol. Stien var tilsynelatende helt ødelagt og blokkert.

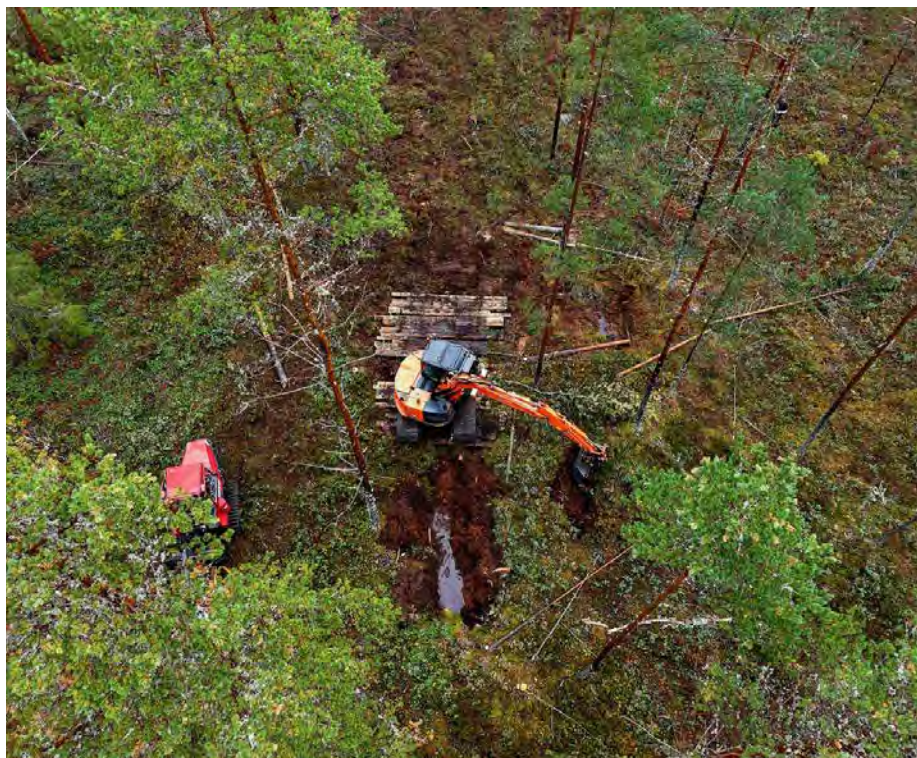
Kort fortalt dreier gravingen og huggingen om å reparere noe som minner om 60 år gammel miljøkriminalitet. Lenger ned i denne saken får du hele historien.

Arbeidene i høst var en del av innsatsen for å restaurere myrer. Det arbeidet har tre mål: Binde karbon, virke flomdempende og øke det biologiske mangfoldet.

Innenfor Østmarka nasjonalpark er det Statsforvalteren som har ansvar for restaureringen.

Rette opp gamle synder

På slutten av 1800-tallet begynte mange grunneiere å grøfte myrer for å drenere dem.

Gravemaskinen på Stupinnmåsan forflytter seg på stokkmatter. Bak gravemaskinen på dette bildet er det fylt igjen flere hundre meter med grøfter, men det er lite synlig i terrenget på grunn av at vegetasjonstoppdekket er lagt på plass igjen. Foto: Øystein Kolseth.

Målet var å plante skog for å gjøre ulønnsom villmark til noe man kunne tjene penger på. Andre håpet at myrene kunne bli beitemark. Ofte ble myrortv hentet ut for tørking og salg. Det var for eksempel godt materiale for å strø på gulvet i fjøs og staller.

Etter annen verdenskrig fikk skogeierne nye maskiner, som gjorde arbeidet mye lettere. Med andre ord kom det fart i ødeleggelsene. Dreneringen var ofte mislykket. Det viste seg at tilveksten av skog var heller dårlig i de tidlige myrene.

Et eksempel er Ødegårdsmåsan, også kalt Øgårdsmåsan, mellom Rustadsaga og Elvåga, som ble drenert i 1959.

Klimastrategi

Når kommune og stat restaurerer myrer, er det ikke bare håpet om mer spennende tur-opplevelser i variert natur som ligger under. Myrer binder karbon veldig effektivt. Og klimagassen slipper ikke ut igjen. Med andre ord er myr god klimapolitikk.

Myrer er også svamper som lagrer enorme mengder vann etter kraftig nedbør. Det hindrer flom lenger nede i vassdragene.

Når en myr restaureres, løftes vannstanden opp mot overflaten slik at områdets funksjon som våtmark gjenopprettes. Så hentes det torv fra andre steder i myra for å tette de gamle grøftene. Hogstavfall graves ned.

Langsiktig arbeid

De siste tiårene har Bymiljøetaten og etter hvert Statsforvalteren restaurert flere myrer i Østmarka. Gode eksempler er Ødegårdsmåsan, Eriksvannsmåsan, Stupinnmåsan, Fjøsmåsan og Olavsmyr like ved Grønmo. Fra å være ensartet og kjedelig skog, har de blitt åpne og lyse myrer.

Å gjenopprette en myr er ikke gjort over natten. Det ble brukt tunge maskiner for å hente ut trærne, og for å fjerne grøftene. Slikt setter spor. Underveis i prosessen kan turgære lure på om noen rett og slett ødelegger skogen.

Naturen vender tilbake

Om sommeren dekkes Olavsmyr av et hvitt teppe av myrull. Men det er ikke bare plantene som har kommet tilbake. Fuglearter som enkeltbekkasin, skogsnipe og trepiplerke etablerte seg raskt etter restaureringen. I tillegg har Bymiljøetaten observert flokker med 100-200 låve- og taksvaler. Olavsmyr er igjen blitt rasteplass eller den reneste kafeen for svaler og tårnseilere.

Bare få år etter at Ødegårdsmåsan ble restaurert i 2019, ser vi at naturen også her vender tilbake. I ettertid er det funnet en rekke typiske arter som vokser i eller ved myra, som

Myrull på Olavsmyr. Foto: Bymiljøetaten

myrull, moltebær, røsslyng, småtranebær, hvitlyng, bjørneskjegg, rundsoldogg, hvitmyrak samt en rekke arter torvmose.

Navnet skjemmer ingen?

Starrmåsan, har en litt spesiell historie. Navnet er fra starr, planteartene som ofte dominerer på myrer. På noen kart står det Fugleleiken, det er jo også et koselig navn.

Men mange kjenner denne myra som Grisemøkkmåsan, et navn som ikke står på kartet. Navnet forteller om noe myndighetene forhåpentligvis ville slått hardt ned på i dag. På begynnelsen av 1960-tallet skjedde det med velgjørelse fra grunneier Ski kommune.

En lokal grisebonde hadde enorme mengder grisemøkk som han ønsket å bli kvitt.

Sammen med kommunen ble han enig om at møkka kunne gjødsle det næringsfattige myrområdet, for å få skog der. Han fikk bygge vei fra Franskeplassen overfor Krokhol og opp i myra.

Planen om å gjødsle var ikke vellykket. I tillegg til noen bjerketrær, ble det mest brennesle.

En annen lokal næringsdrivende, Grubernes Sprengstoffabrikk på Ski slapp også til. De ville teste grøfting med sprengstoff. Det var heller ikke særlig vellykket.

Gode kilder forteller at da gravemaskinen satte i gang høsten 2025, dukket det opp minner fra den gang grisebonden hadde fritt leide. Stanken skal ha vært forferdelig.

Målet er å bli ferdig på Starrmåsan i november. Gravemaskinføreren bekrefter at han forstår hvorfor myra kalles Grisemøkkmåsan.

Blodflekksyl fra Østmarka nasjonalpark, 2025.

Ny art beskrevet fra Østmarka nasjonalpark

Tekst og foto: Einar Timdal, Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Laven blodflekksyl er nylig beskrevet som ny for vitenskapen med typelokalitet i Østmarka nasjonalpark. Den vokser i moserik gammelskog, mest på morkne stubber og liggende trestammer av gran.

Tiden for oppdagelser av nye arter i norsk natur er langt fra over. Blant lavene finner vi ca. 10 nye arter hvert år, hvorav gjerne én ikke bare er ny for Norge, men for vitenskapen. Blodflekksyl, *Cladonia rubroincta*, er en slik art og ble nylig beskrevet i tidsskrif-

tet *The Lichenologist*. Dens typelokalitet ligger i Østmarka nasjonalpark. Arten har imidlertid en vid utbredelse på den nordlige halvkule. Det utvalgte typeeksemplaret (holotypen) er samlet i en gammel granskog ved veien mellom Bysetermosen og Rausjø-

grenda. Et typeeksempel er en innsamling som oppbevares ved et naturhistorisk museum og som knytter et artsnavn til en art; dvs. skulle det dukke opp tvil om hvordan et navn skal anvendes, er det typens identitet som avgjør.

Blodflekk syl er lett å kjenne igjen. Det er en centimeterhøy sylformet art i den store, vanlige slekten begerlav, *Cladonia*. Den skiller seg fra alle andre arter i slekten ved å danne blodrøde flekker på plantelegemet. Pigmentet heter rhodocladonsyre, og er ellers kjent fra fruktlegetet i mange arter av begerlav, f.eks. hos blomsterlav, fingerbeget, og artene i rødbegetgruppen.

Det er noe passende ved at typeeksempelaret er fra Østmarka. Det var her den opprinnelig ble oppdaget, av meg som ung botanikkstudent i 1981. Østmarka har alltid vært «min» skog. De karakteristiske røde flekkene på laven var oppsiktsvekkende – ellers ligner den en liten, dårlig utviklet bleiksyl, *Cladonia norvegica*. Etter hvert ble det klart at det røde pigmentet alltid dannes rundt steder der laven er infisert av en liten midd, ca. 0,1 mm stor. Så jeg slo meg til ro med at de rødflekkede syllavene i Østmarka bare var midd-infisert bleiksyl som forsvaret seg mot videre beiting med et kjemisk våpen. Det var for så vidt oppsiktsvekkende nok, og jeg skrev en liten artikkel om fenomenet. Rødflekkede «bleiksyl» ble etter hvert oppdaget flere steder på Østlandet, etter hvert også i Sverige, Finland, Mellom-Europa, Nord-Amerika og Japan.

Med nye metoder kommer ny forståelse. Under rutinearbeid med å gi DNA-signaturer til alle norske lavararter ved Naturhisto-

Innsamling av materiale for DNA-analyse i Østmarka i 2022.

risk museum oppdaget vi at de rødflekkede syllavene hadde andre DNA-sekvenser enn de til bleiksyl. Hvordan dette skulle tolkes ble en masteroppgave for en student i Praha. Studenten, veilederen og jeg samlet ferskt materiale i Østmarka en regntung høstdag i 2022 (bilde) og resultatet er klart: Det var en ubeskrevet art. Den ekte bleiksylen, alltid uten røde flekker, forekommer i Norge hovedsakelig i Trøndelag og er sjelden på Østlandet.

Nærbilde av blodflekksyl.

Blodflekksyl stiller strenge krav til voksestedet, men hvis forholdene er riktige er den ikke sjelden i nasjonalparken. Den vokser på sterkt nedbrutt, morken ved eller bark, mest av gran, enten på gamle stubber eller på liggende, sterkt nedbrutte trestammer, mer uvanlig blant moser ved basis av stående, levende trær. Habitatene er gammel, skyggefull granskog med godt utviklet mosedekke i bunnen som gir høy, stabil luftfuktighet. Flatehogstfelter er selvfølgelig utelukket, der tørker den raskt ut. Blodflekksyl vokser vanligvis sammen med den svært vanlige og

lignende arten stubbesyl, *Cladonia coniocraea*, men de røde flekkene avslører den. Middangrep er vanlig hos begge arter, men det er altså bare blodflekksylen som reagerer med kjemisk forsvær.

Den vitenskapelige artikkelen (Vtípilová, Timdal, Stodůlková, Semerád, Resl & Steinová. 2025. *Cladonia rubrotincta*, a new species distinct from *C. norvegica*. The Lichenologist 57, foreløpig upaginert) kan lastes ned fra https://nhm3.uio.no/lichens/pdf/Clad_rub.pdf.

Markabøker og lokalhistorie

JULEGAVEN TIL EN GOD VENN – ELLER TIL DEG SELV!

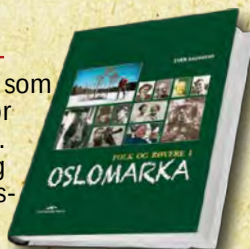
50 NYE HISTORIER FRA ØSTMARKA

Kanalplaner gjennom Østmarka • Fjellstadbakkens historie • Politiker på bærtur • Jeg var skogforvalter Messelts husholderske • Sverre M. Fjelstad • Haukåsentårnet fra nye vinkler – og mange andre kuriøse historier fra Østmarka.

MARKAORIGINALER OG ENEBOERE

Her møter du folk som lever av marka, for marka og i marka. Personligheter og originaler med distanse til A4-livet.

ØSTMARKA-LEKSIKONET

Gjennom tekst og bilder finner du her **alt** om Østmarka. Over 1300 oppslagsord, 256 sider, kart (1:50 000).

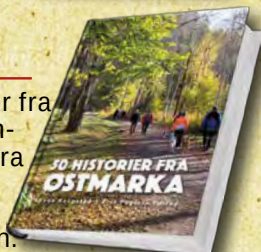
MYSTIKK og OVERTRO I OSLOMARKA

Sagn og historier om tusser og troll, huldra og nissen – fra hele Oslomarka.

50 HISTORIER FRA ØSTMARKA

Kuriøse historier fra vårt nære turområde. Godbiter fra «Østafor byen og vestafor Øyeren»-bloggen.

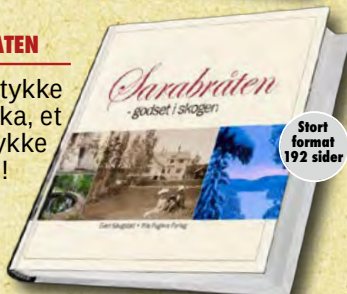
OSLOs BYORIGINALER

Advokat Herman- sen, Luse-Frantz, El Jucan og 20 andre personligheter som har satt farge på hovedstaden.

SARABRÅTEN

Et lite stykke Østmarka, et stort stykke historie!

Bestilles på www.frie-fugler.no
eller pr tlf/SMS: 909 21 575.

Jerpa bor som regel langs vassdragene i marka og er avhengig av passe tett skog som den kan gjemme seg i.

Østmarkas grønne korridorer

Tekst og bilde: Ulf Myrvold

I Østmarka nasjonalpark er skogen vernet mot hogst. Skogen skal få lov til å nå sin fulle alder, til glede for hakkespetter, storfugl og en mengde arter av sopp og insekter. Men det er også andre grunner til at dette er viktig for dyrelivet, ikke minst for den minste – og minst kjente – av skogsfuglene, nemlig jerpa.

Jerpa har kommet litt i skyggen av sine større slektninger, orrfugl og storfugl. Mens orrhanene høres lange veier i spillet om våren, og tiurleiken er godt dokumentert gjennom bilder og film, er det ikke alle som kjenner til denne minste av skogsfuglene. Jerpa smetter som regel stille inn i skogen når vi kommer gående. Men når den tar til vingene høres det ut som det er en atskillig større fugl som letter. Ifølge sagnet var jerpa nemlig i sin tid den største av skogsfuglene. Men

den ble så stor på det og så selvopptatt at Vårherre gjorde den til den minste. Men lyden av vingeslagene glemte Vårherre, derfor høres det nesten ut som det er en tiur som letter.

Mens orrfuglene samler seg på myrene om våren, og storfuglen for det meste holder seg i gammelskogen, bor jerpa som regel langs vassdraga i marka. Jerpa er nemlig glad i å beite på skudd og rakler på oretrær, som

igjen ofte vokser der det er litt fuktig. Oretrærne inneholder garvestoff, bark fra orebark ble i sin tid benyttet til garving av skinn. Men det gjør også at det ikke er så mange dyr som beiter på oretrær. Dermed har jerpa funnet sin egen nisje i skogen, og det er nok derfor de ofte holder seg langs vassdraga.

Jerpa er ingen rask flyver sammenlignet med f.eks. duer og trost. Den er derfor avhengig av at det er passe tett skog langs bekken, som den kan gjemme seg i, ikke minst når jerpehøna tripper omkring med bittesmå kyllinger i juni. Og det er her de grønne korridorene kommer inn i bildet. I et skogområde som blir hogd hardt blir de snauhogde hogstflatene livsfarlige barrierer for jerpene. Hvis det blir for langt mellom de egnede biotopene, bekker omgitt av blandingsskog med or, blir det rett og slett vanskelig for jerpene å omgås hverandre. På fagspråket kalles dette «øypopulasjoner», siden jerpene nærmest blir boende på hver sine «øyer» i skoglandskapet. Dermed er det helt avgjørende for jerpene at det finnes korridorer av skog som gjør at de kan bevege seg mellom bekkedragene for å finne en partner og stifte familie.

Enda større betydning har disse korridorene for arter som ikke kan fly, og som derved ikke kan bevege seg raskt fra sted til sted. Mange arter av insekter og lav har heller ingen mulighet for å bevege seg over større, treløse områder for å formere seg og hindre at artene blir sjeldne eller rett og slett dør ut.

De harde hogstene i marka etter krigen og fram til i våre dager har nettopp ført til at gjenværende skogholt med eldre skog, og «jerpeholt», har blitt liggende som isolerte øyer i et landskap med store, åpne flater.

Østmarka er godt egnet for jerpa, med alle daldraga og bekkekløftene som gjerne går nord-syd mellom kollene med barskog. Langs disse bekeleiene vokser det ofte or og bjørk i blanding med gran, som er optimalt for jerpa.

Og mens orrhanene sloss så fjæra fyker på spillmyra, og en sjefstiur kan parre alle røyene på leiken, holder jerpene sammen i par hele livet. Om våren markerer riktignok jerpehanen reviret sitt for å holde andre jerpehaner unna, men hanene samler seg ikke på bestemte spillplasser. Og lyden fra jerpehanen er helt forskjellig fra lyden av orrhaner og tiur – en tynn pipelyd som gjentas i bestemte strofer. Frekvensen kan minne om lyden av fossefall, strandsnipe og oterens merkelige pip. Alle disse artene lever i og ved vann, så kanskje er dette en lyd som bærer godt gjennom elvebruset.

Når eggene er klekt er det høna som tar seg av kyllingene. De første ukene eter de bare insekter, og de bittesmå nøstene er utsatt for kjølig og fuktig vær. Men i motsetning til tiur og orrhane, forblir jerpehanen i reviret sammen med familien, selv om han ikke deltar så mye i familielivet. Når høsten kommer og ungfuglene er ferdig utvokst anser ham dem etter hvert som konkurrenter, og da kan de tynne strofene hans høres når han forteller dem at dette er hans revir, nå må de ut på egenhånd.

Og siden skogen i Østmarka nasjonalpark ikke vil bli hogd, ligger mulighetene godt til rette for ungfuglene som skal ut for å etablere egne revir, og egne familier.

Drepte landskap

Av Halfdan Bleken

Grå granitt, rød saft, plastkopper og matboks med småkaker – og to guttunger; en gang for en god del år tilbake. Granitten med bergskorten vi sitter i ble skapt for uendelig mye lenger siden: millioner av år gammel lava slipt til av den langsomt gnagende, gnurende, massive breen under siste istid; Smeltet frem, først til havbunn, så hevet til blinkende skjærgård med hvalross, sel og yrende sjøfugl, og de første skinnbåtene med jegere fra syd glidende forbi bergskorten vår; der isen på sin vei har dannet et brudd og et lite stup når den har glidd mot havet. Naturens langsomme, brutale krefter skapte vår barndoms villmark. Født av is og hav, kledd gjennom årtusener med skog, myr og blinkende vann. Blitt til Østmarka.

Nå sitter vi der, Å. og jeg. To gutter fra en drabantby. Det er moren til Å. som har sendt med oss nisten til vår lille hylle der over stupet. Vi kan klatre det stupet. Det gjelder bare å lete opp de sikre takene for hendene og sprekken med joggeskoene. Vi kan se ned i et lite skogholt. Derfra var det Å. kom heseblesende en solskinns-dag og ringte på hos meg: «Det ligger en klin naken mann oppi skævven!» Litt senere kunne jeg oppleve det sensasjonelle naturist-synet selv, skjult av buskaset.

«Skrapern» (Skraprudtjern) blinker lenger borte mellom trærne. Det var bunnløst, sa

de eldre gutta, og skremte oss med nøkken. Faren til Å. hadde målt dybden i tjernet. «7 meter», fortalte han. Det trodde vi ikke noe på når vi svømte over; vi kjente jo et mye større dyp gripe etter oss. Gutta stupte fra bergveggen, senere skulle en av dem slå seg i hjel der.

På veien til Skrapern fra berghylla vår, er det en liten knaus i skogbunnen. Om våren er det masse hvitveis rundt den. Nå som alltid. Når jeg ser den knausen idag, tenker jeg på I. som jeg vokste opp sammen med. Han var halvt amerikansk og drømte om å bli politi i USA. Han var sterkere enn meg, og jeg kom meg fri fra ryggstaket hans en gang ved å bite ham i låret. Jeg husker ropet hans og smaken av olabuksa når jeg går forbi stedet den dag i dag.

Å. og jeg knabbet forskalingsbord og bygget trehytte i nærheten, oppe i noen svære graner som fortsatt står der. Når jeg ser grane, tenker jeg på hvordan vi, etter å ha vokst fra mamma-niste og saft, satt der oppe i hytta vår og snakket hemmeligheter. Vi diskuterte blant annet hva som teller for jenter, hva de kunne være interessert i. Jeg husker Ås replikk: «håret betyr f... meg *alt*!» Det var de langhårete 70-årene – vi hadde bare halvlangt. Hytta rev vi senere ned. Det var ikke lov å bygge slikt i kommuneskogen, og noen hadde sladret. En politibil kjørte hele

stikkveien, sakte med blålys, opp til døra til Å. og snakket med moren hans, mens naboe-
ne stirret. Hytta skulle ned, var ordren.

Faren til Å. var ellers noe for seg selv. Jobbet på gølv et på «fabrikk» inne i byen. I OBOS-leiligheten deres var veggene prydet med de flotteste, fin-siselerte blyanttegninger av dramatiske landskaper, noen med indianere, og i taket satt det rosmalte tverrbjelker, og stua hadde kråskap. Alt hadde faren til Å. gjort. Med sine egne hender. Selv kom jeg fra et hjem med skrivemaskin der man knapt kunne skru i en skrue.

Mange år senere intervjuet jeg Sverre M. Fjellstad for NRK. Han fortalte hvordan indianere snakker om «Den fedrene jord»; det landet et menneske har hatt under føttene fra barndommen av, og forfedrene før ham. At man *preges* på dette landskapet, at det er der man har sitt hjerte og hjem livet ut. Slik er Østmarka for meg. Et landskap som riktignok har endret seg gjennom jordens dype tid og historie, og vil endres igjen gjennom tidsaldre i en fjern fremtid, men som for et menneskeliv er velsignet uforanderlig, som holder oss fast og knytter oss til en overskuelig fortid og fremtid. Det er så altfor fort og lett å gjøre vold på dette i dag. Sprengte den isslipte bergskorten vår med dynamitt til en kantete skjæring, felle en skog av gran-spir under «stålvargens hyl», som Hans Børli kalte motorsagas læte, og flå gamle hvitveismarker under maskiners snerring. Drepe et landskap.

Nå sitter jeg på samme berghylle som for 60 år siden. Samme berget legger jeg hånden på. Kjenner den knudrete granitten mot håndflaten, som alltid. Kaffe på termos, rik-

Foto: Odd Geir Sæther

tignok, og ikke rød saft på glassflaske. Men ellers er alt her det samme. Ja, kanskje ikke jeg, da – og allikevel: Ser jeg ned på føttene mine, trer de skitne Adidas-skoene jeg tigg-
get meg til som barn frem for meg igjen. De som var så tette at man måtte brette opp strømpene før man fikk dem på seg om mor-
genen. Drømmer og tårer. Blod på et kne, hjemmelaget pil og bue...

Bergskorten der i Østmarka bærer alt dette jeg har fortalt om her. Den holder livet mitt sammen. Alt dette bor her. Jeg ser aldri disse indre bildene unntatt når jeg er her. Bare her stiger minnene frem. Stille og klart.

(Dette blir den siste historien i serien min «Villmarksbarndom» her i Nytt fra Østmarka. Takk for to år og åtte historier som har fått meg til å huske. Og takk til dere som har lest.)

halfdan.bleken@outlook.com

Østmarkas rikdom: skispor, snadder og svartspett

Tekst: Trond Wormdal

Jeg glir ut fra Losby parkering med blåsmurte ski – og forventninger: rast på Vangen, fraspark som sitter, og glimt av varmblodig liv i den frosne skogen.

Med sno i ryggen seiler jeg over vannene: Mønevann, Fløyta, Røyrvann. Jeg nynner en munter melodi.

Gjennom gamle Østmarka naturreservat glirer krokete tjern som perler på en løypesnor. Jeg ser spor etter hare, spissmus og et hundedyr med store labber.

Hvert sted har sin psyke. Naturreservatets psyke? Suveren ro. Et yrende indre liv.

En fossekall blottes sitt hvite bryst i den svarte bekken fra Midtre Krok vann til Tappenbergvann. Jeg kommer nær nasjonalfuglen med lommekikkerten min. Den dykker, dukker opp igjen og setter seg kniksende på en stein i den surklende råken. Verdt å merke seg, synes jeg: Fossekallen har kompakte, relativt tunge knokler som motvirker oppdrift når den jakter småkryp under vann.

To skiløpere har tråkket spor i sparsom snø fra Søndre Krok vann ned smale, skyggefulle Østre Deliseterdalen. Takk skal dere ha! Utpå Deliseterfjorden nynner jeg igjen min munter melodi:

Here comes the sun, doo-doo-doo
Here comes the sun

And I say, «It's all right»

Etter Rausjøgrenda diagonalgår jeg nordover på Mosjøen, med lua over øreflippene. Faste, nyoppkjørte spor leder meg trygt mot Vangen. Jeg løfter hodet og ser to ravnsvarte fugler kretse mot hvite fjærskyer på blå himmel. Verdt å merke seg, synes jeg: Ravnene overvåker gjerne ulv i skogene våre, og er raskt på plass når rovdycet tar liv og byr på dampende kjøtt.

Jeg strever opp bakkene til hvil, vøtterøl og skolebrød. I eimen av svette, søt bakst og parfyme kommer jeg i prat med et ungt par med hver sin Solo og melkesjokolade. Hun: Fantastisk i marka i dag. Han: Ja, folk som sitter inne i dag kan ha det så godt. En kvinne vis-à-vis smiler og nikker.

Fra Vangens lune stue tar jeg løypa over Tonevann ned til Røyrvann. Fingrene fryser i hanskene. Skogen er taus, men så et skarpt, flaksende skrik: «krrykk krrykk krrykk». Jeg rekker et glimt av svartspetten før den smetter med sitt røde hode inn blant snøhvite graner. Verdt å merke seg, synes jeg: Svartspetten, markas største spett, er en sjenerøs og sosial boligbygger. Reirhullet den hakker ut til seg selv, overlater den etter eget bruk til småpattedyr og flere andre fugler.

Fugler. Frasparkfeste. Fest for smaksløkene.

I say: It's alright.

Foto: Jørn
Areklett Omre.

Middag og foredrag på Sandbakken

Hva: Foredrag om «De nære ting»

Hvor: Sandbakken Sportsstue

Hvem: Anders Baumberger

Når: Torsdag 26. mars kl. 19.00. Kafeen åpner kl. 17.00

Østmarkas Venner og Sandbakken Sportsstue ønsker velkommen til en spennende kveld med foredrag om «De nære ting» ved Anders Baumberger.

Hvor er ditt paradis? Anders reiste stadig lengre, og klatret høyere, i jakten på den ultimate lykkefølelsen.

Så gjenoppdaget han barndommens bakgård. Den store skogen mot øst, han en gang både elsket og fryktet. Den som nå byr på sterkere opplevelser i livet enn Canadas villeste villmark, Alpene høyeste tinder, og Svalbards enorme isøde, kan måle seg mot.

Anders liker å oppleve Østmarka på litt utradisjonelle måter. Til vanns, på skøyter, fra luftballong, eller med isøks. Gjennom bilder, film og musikk inviterer han oss med på en annerledes reise til både kjente og godt gjemte perler i vår felles store bakgård, den nære Østmarka.

Kafeen på Sandbakken åpner dørene kl. 17.00, og du kan få kjøpt viltgryte til kr. 230, i tillegg til et smakfullt utvalg bakst, kaker og kioskvarer.

Gratis inngang på arrangementet, og åpent for alle.

Følg med på våre nettsider for oppdatert informasjon.

Velkommen!

Anders Baumberger (f.1979), er utdannet glasiolog og lektor. Han jobbet 14 år som gründer og skribent, men har de siste årene lagt bort det meste for å drive hjemgården Lillebru (www.lillebru.no) på Siggerud, hvor familien dyrker urkorn og er vertskap for besøkende.

Den nære Østmarka... Foto: Anders Baumberger.

Østmarkas Venner 60 år

Arrangementer 2026

Dato	Arrangement
4. februar	Seminar om naturrestaurering på Skullerudstua
26. mars	Middag og foredrag med Anders Baumberger på Sandbakken
12. april	Vårverksted i Østmarka – opplev skogen på en ny måte
14. april	Årsmøte på Skullerudstua med foredrag
25. april	Dugnad med mer på Sarabråten
10. mai	Nøkelevann rundt – vann, fisk og gytebekker – med Terje Laskemoen
31. mai	Østmarkas fineste universelt utforma leirplass – med Ski jeger og fisk
7. juni	De fire høyeste toppene i Rælingen med Bjørnar Thøgersen
16. juni	Minnestund ved Milorgbautaen på Sarabråten – Bautaen 80 år
30. august	Guidet tur fra Durud til Kristenseteråsen med Johan G. Ellingsen
12. september	Guidet tur langs Elvåga til Dammyr med Jan Olav Haugen
20. september	Med speiderne på nasjonalparktur – en hyllest til Østmarkas Venner
8. oktober	Middag og Østmarka-quiz på Mariholtet
10. november	Østmarkas Venner 60 år – i Bøler kirke
Desember	Førjulstreff for medlemmer

NORGE P. P.

Returadresse:
Østmarkas Venner,
Postboks 85 Nordstrand
1112 Oslo

Varsel om årsmøte i Østmarkas Venner

I henhold til foreningens vedtekter skal det avholdes årsmøte hvert år innen utgangen av april måned.

Styret i Østmarkas Venner varsler herved medlemmene om at årsmøtet avholdes

Tirsdag 14. april 2026 kl. 19.00 på Skullerudstua

Forslag som ønskes behandlet på årsmøtet må være sendt styret innen 15. januar 2026.

✧ *Vi ønsker alle venner av Østmarka
en god jul og godt nytt år!* ✧

Støtt Østmarkas Venner via Grasrotandelen

ØSTMARKAS VENNER

Organisasjonsnummer: 871278202

32774871278202